

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 8 mars 1921 kl. 3 e. m.

Utlåtande, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Sedan bankoutskottet tagit kännedom om den av riksdagens år 1920 församlade revisorer avgivna berättelse om granskning av riksgäldskontorets tillstånd oeh förvaltning samt genomläst de protokoll, som blivit förda hos fullmäktige i riksgäldskontoret från och med den 10 januari 1920, intill vilken dag ansvarsfrihet tillerkänts fullmäktige för deras i protokollen antecknade beslut och åtgärder, till och med den 9 januari 1921, får utskottet nu meddela yttrande i anledning av berörda, sålunda verkställda granskning.

1:o.

I sin ovannämnda berättelse hava riksdagens revisorer å sid. 234—237 anfört följande:

»Under en följd av år innehöll riksgäldskontorets reglemente en föreskrift, att kontorets kontanta tillgångar, såvitt och så länge de icke behövde användas för verket åliggande utbetalningar, skulle insättas i riksbanken eller hållas allmänna rörelsen tillhanda och göras räntebärande genom deras utlåning på sätt, som fullmäktige i riksgäldskontoret ansåge innefatta full säkerhet, och ägde fullmäktige jämväl att för sådana medel uppköpa obligationer eller andra förbindelser, som ansågos kunna utan svårighet och kapitalförlust vid inträffade behov föryttras.

Ang. placeringen av riksgäldskontorets kontanta medel.

Vid den placering av riksgäldskontorets medel, som på grund av dessa föreskrifter ägt rum, förforo fullmäktige vid skilda tider på något olika sätt. Under 1890-talet och de första åren av 1900-talet — då riksgäldskontoret utom sina egna tillgångar disponerade betydande belopp, som av statskontoret överlämnats till förvaltning — användes riksgäldskontorets tillgängliga medel i stor utsträckning till utlåning åt inländska penningförvaltande institutioner, såsom enskilda banker, försäkringsbolag m. fl. Från och med år 1905 upphörde emellertid denna inländska utlåningsrörelse. Riksgäldskontoret övergick i stället till att hålla sina disponibla medel antingen inestående på giroräkning i riksbanken eller ock placerade i ut-

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 8 saml. 16 häft. (Nr 20.)

ländska valutor, varförutom en del av riksgäldskontorets behållningar användes till inköp av guld.

År 1915 beslöt riksdagen, med anledning av ett uttalande av 1914 års statsrevisorer, en omformulering av bestämmelsen om placering av riksgäldskontorets medel, avseende att stadfästa den praxis, som från och med år 1905 härutinnan tillämpats. Ifrågavarande stadgande erhöll följande lydelse:

'Riksgäldskontorets kontanta tillgångar skola, såvitt och så länge de icke behöva användas för samma verk åliggande utbetalningar, insättas i riksbanken eller placeras i lätt förtytterliga utländska valutor; dock gäller — — —'.

I fråga om placeringen av riksgäldskontorets kassa-reserver, gällde, såsom framgår av å sid. 237 i denna berättelse lämnad redogörelse, särskild föreskrift.

Efter hemställan av fullmäktige i riksgäldskontoret beslöt 1918 års lagtima riksdag ånyo en ändring av ovan återgivna stadgande. Fullmäktige framhöllo i skrivelse till riksdagens bankoutskott, att den placering av riksgäldskontorets medel, som stadgats genom 1915 års föreskrift, enligt fullmäktiges uppfattning under normala förhållanden vore den naturligaste och lämpligaste. De förhållanden, som skapats av det då pågående världskriget, hade emellertid därutinnan medfört en förändring, i ty att en placering i utländska valutor ej längre kunde anses erbjuda den säkerhet och likviditet, som därmed avsetts. Fullmäktige ifrågasatte därför en jämkning i den år 1915 meddelade bestämmelsen i syfte att återinföra större frihet för fullmäktige vid placering av riksgäldskontorets medel. För detta ändamål erfordrades enligt fullmäktiges mening endast, att ordet 'utländska' uteslötes.

Sedan riksdagen bifallit denna fullmäktiges av bankoutskottet biträdda framställning, erhöll förevarande bestämmelse sålunda följande lydelse:

'Riksgäldskontorets kontanta tillgångar skola, såvitt och så länge de icke behöva användas för samma verk åliggande utbetalningar, insättas i riksbanken eller placeras i lätt förtytterliga valutor; dock gäller — — —'.

I de åren 1919 och 1920 utfärdade reglementena har detta stadgande, som återfinnes i § 17 mom. 1, bibehållits oförändrat.

Vid slutet av åren 1915—1919 har riksgäldskontoret haft nedanstående belopp placerade i utländska obligationer och skuldförbindelser m. m. samt på giro-räkning hos riksbanken:

	I utländska skuldförbindelser milj. kr.	På giroräkning i riksbanken milj. kr.
1915	19.6	35.7
1916	15.2	39.0
1917	20.7	7.8
1918	20.7	13.2
1919	26.2	96.7

Sedan i maj 1918 mellan riksgäldskontoret och ett antal av landets privatbanker träffats avtal, enligt vilket bankerna medgävo riksgäldskontoret en kredit av 550,000,000 kronor i och för finansiering av folkhushållnings-, industri- och bränslekommissionerna samt denna kredit under samma år tagits i anspråk med mycket betydande belopp, började riksgäldskontoret i december 1918, efter överenskommelse med tjugu av de i kreditavtalet deltagande bankerna, att å särskilda

räkningar hos dessa insätta av statskontoret till riksgäldskontoret för förvaltning överlämnade medel, i den mån dessa ej voro för riksgäldskontorets utbetalningar erforderliga. Å de medel, som insattes å dessa separaträkningar, skulle bankerna erlägga samma ränta, som utginge å riksgäldskontorets skuld å krediten. Vid 1918 års utgång hade riksgäldskontoret å separaträkning inestående sammanlagt 130,000,000 kronor, under det att riksgäldskontorets skuld å krediten vid samma tid utgjorde 407,417,670 kronor 59 öre. Under år 1919 fortsattes insättningarna å separaträkning och uppgingo under året till inalles 364,000,000 kronor, varemot under samma tid från dessa räkningar uttogos inalles 296,316,495 kronor 52 öre. Vid 1919 års utgång uppgick riksgäldskontorets fordran å separaträkning till sammanlagt 200,041,248 kronor 97 öre samt skulden å krediten till 200,382,447 kronor 23 öre. Sedermera har beloppet av hos privatbankerna inestående medel hållits vid i det närmaste samma belopp som riksgäldskontorets skuld å krediten. Den 1 innevarande november inestod å separaträkning 127,550,329 kronor 76 öre, under det att riksgäldskontorets skuld å bankkrediten samma dag utgjorde 130,199,614 kronor 87 öre. Skillnaden mellan dessa båda belopp utgjordes huvudsakligen av debiterade räntor.

De medel, som under år 1919 uttogos från förenämnda separaträkningar hos bankerna, insattes, i den mån de ej tillhandahöllos statskontoret eller användes för riksgäldskontoret åliggande utbetalningar, å riksgäldskontorets giroräkning i riksbanken. Undantag gjordes dock för ett belopp av 40,000,000 kronor, som i samråd med riksbanken i december 1919 överlämnades till ifrågavarande privatbanker såsom lån mot ränta. Syftet därmed var att understödja bankerna under den starka påfrestningen vid tiden för kronoskatteuppbörden och årsskiftet. Lånebeloppet återbetalades efter hand under januari månad 1920 och insattes på riksgäldskontorets giroräkning i riksbanken.

Enligt vad revisorerna inhämtat, har i enahanda syfte under nästlidne oktober månad avtal träffats mellan riksgäldskontoret och samma privatbanker som år 1919 om utlåning jämväl under innevarande år till bankerna, i den utsträckning ske kan, av inflytande statsinkomster, som av statskontoret överlämnas till riksgäldskontoret för förvaltning.

Enligt revisorernas mening kan det förfaringsätt med avseende å placeringen av riksgäldskontorets kontanta medel, varför redogörelse här ovan lämnats, ej anses stå i full överensstämmelse med föreskriften i § 17 mom. 1 av riksgäldskontorets reglemente. Av förut meddelade uppgifter rörande tillkomsten av nämnda föreskrift framgår nämligen, att där stadgad placering 'i lätt förytterliga valutor' ej avser en utlåning av den art, varom här är fråga. Vad beträffar riksgäldskontorets insättningar å förberörda separaträkningar hos bankerna, hava emellertid dessa insättningar, sedan numera den principen upprätthålles, att insättningarnas belopp så nära som möjligt bör överensstämma med skulden å krediten för kommissionernas finansiering, i själva verket karaktären av en återbetalning av sagda skuld. Någon erinran torde vid sådant förhållande ej kunna göras mot denna placering.

Med ovan omförmälda utlåning till privatbankerna av medel utöver skulden å kommissionskrediten är förhållandet däremot ett annat. En medelsplacering av sådan art torde kunna sägas i viss mån vara en återgång till förberörda, år 1905 övergivna praxis i fråga om placering av riksgäldskontorets tillgångar, även om

olikheten är betydande, då nu ifrågavarande utlåning, vilken skett i fullt samförstånd med riksbanken, haft till ändamål att minska spänningen å penningmarknaden vid en tidpunkt, då denna varit särskilt ansträngd. Revisorerna vilja emellertid ej uttala någon mening i fråga om lämpligheten av en dylik utlåning till privatbanker, utan inskränka sig till att framhålla, att, därest en sådan anses böra även för framtiden äga rum, bestämmelsen i reglementets § 17 mom. 1 om placeringen av riksgäldskontorets kontanta medel enligt revisorernas mening bör undergå en förändring.»

Fullmäktige.

I en med anledning av revisorernas uttalande den 30 december 1920 dagtecknad, till riksdagen avlåten och till utskottet överlämnad skrivelse hava fullmäktige i riksgäldskontoret anført bland annat, att den förändring i riksgäldskontorets reglemente, som år 1915 tillkom på initiativ av nästföregående års statsrevisorer, hade till huvudsakligt syfte att förhindra konkurrens från riksgäldskontorets sida på ett riksbankens verksamhetsområde. Då den anmärkta åtgärden av riksgäldsfullmäktige företagits i samförstånd med riksbanksledningen, ville fullmäktige framhålla, att densamma i varje fall ej stode i strid med det åberopade reglementsstadgandets anda och mening. Enär emellertid ifrågavarande anordning, som upprepats i slutet av år 1920 och kunde förväntas bliva av omständigheterna påkallad även framdeles, ej syntes stå i full överensstämmelse med stadgandets formella avfattning, skulle fullmäktige till 1921 års bankoutskott avgiva förslag till förändrad lydelse av meranämnda reglementsbestämmelse.

I anslutning härtill hava fullmäktige i skrivelse den 3 nästlidna februari föreslagit sådan ändring av § 17 mom. 1 i riksgäldskontorets reglemente, att efter orden »lätt förbytterliga valutor» skulle fogas ett tillägg av förslagsvis följande lydelse:

»I undantagsfall må även, där omständigheterna därtill föranleda, dessa tillgångar av fullmäktige efter samråd med fullmäktige i riksbanken användas till utlåning åt inländska penningförvaltande institutioner.»

Utskottet.

Såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår, hava revisorerna uttalat den meningen, att det av revisorerna omförmälda förfarings sättet med avseende å riksgäldskontorets kontanta medel icke kunde anses stå i full överensstämmelse med föreskriften i § 17 mom. 1 i riksgäldskontorets reglemente. Fullmäktige hava däremot framhållit, att den anmärkta åtgärden icke stode i strid med nämnda stadgandes anda och mening. Då ifrågavarande föreskrift tillkommit i syfte att förhindra utlåning från riksgäldskontoret och det intrång på riksbankens verksamhetsområde, som en dylik utlåning innebure, delar utskottet den av revisorerna uttalade uppfattningen.

Vid bedömande av här föreliggande fråga anser utskottet i likhet med revisorerna, att man bör taga hänsyn till de särskilda omständigheter, som vid ifrågavarande tillfällen varit för handen. Härvid är särskilt att märka, att fullmäktige förfarit i fullt samförstånd med riksbanksledningen. Vad beträffar den del av utlåningen till privatbankerna, som svarar mot riksgäldskontorets skuld å den av samma banker beviljade krediten för kristidskommissionernas finansiering, torde densamma närmast hava karaktären av en återbetalning av nämnda skuld; och lärer vid sådant förhållande någon eriuuran däremot icke kunna göras.

Vidkommande den utlåning till bankerna utöver nu nämnda belopp, som i december månad 1919 och 1920 ägt rum med respektive 40 och 270 miljoner kronor, måste densamma anses hava karaktären av en direkt utlåning till bankerna. Revisorerna hava emellertid icke velat uttala någon mening om lämpligheten av denna utlåning utan endast ifrågasatt, att, om en sådan ansåges för framtiden böra äga rum, föreskriften i § 17 mom. 1 av reglementet borde undergå en förändring. Fullmäktige hava i anslutning härtill föreslagit viss ändrad lydelse av ifrågavarande paragraf.

Av vad i ärendet förekommit torde framgå, att den ifrågavarande åtgärden vidtagits i syfte att minska den påfrestning på penningmarknaden, som likviderandet av den högst betydande statsskatten medfört. Denna omständighet synes emellertid icke utgöra tillräckligt skäl för en reglementsändring på sätt fullmäktige föreslagit, varigenom fullmäktige för framtiden skulle erhålla rätt till utlåning av tillgängliga kontanta medel. Utskottet är nämligen av den mening, att en dylik utlåning överhuvud taget icke bör äga rum, och kan således icke tillstyrka fullmäktiges förslag i detta avseende.

Då emellertid läget på penningmarknaden, såvitt nu kan bedömas, jämväl vid tiden för innevarande års uppbörd av statsskatten kan komma att påkalla åtgärder av enahanda art, som här berörts, och sålunda motivera ett ytterligare undantag från den angivna regeln, har utskottet ansett medgivande böra lämnas fullmäktige att, därest omständigheterna skulle därtill föranleda, vid nämnda tidpunkt använda riksgäldskontorets kontanta tillgångar till tillfällig utlåning åt inhemska penningförvaltande institutioner, dock under förutsättning att fullmäktige i riksbanken därtill lämna sitt samtycke.

Vad sålunda i detta ärende förekommit har utskottet ansett sig böra för riksdagen

omförmåla.

2:o.

Revisorerna anföra vidare å sid. 237—239 följande:

Ang. riks-
gäldskontorets
kassareserver

»Med bifall till en inom andra kammaren väckt motion beslöt 1904 års riksdag bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att, för beredande åt riksgäldskontoret av tillräckliga kassareserver i utlandet, genom försäljning av statsobligationer till erforderligt belopp upplåna intill 15,000,000 kronor. Tillika bestämdes, att de medel, som för berörda ändamål blivit anskaffade, i regel skulle hållas inestående hos utländska banker och bankirhus eller vara placerade i främmande staters skuldförbindelser. Föreskrift härom infördes i det för riksgäldskontoret år 1904 utfärdade reglementet.

Syftet med kassareservernas anskaffande synes i främsta rummet hava varit att bereda riksgäldskontoret erforderlig tillgång till ifrågakommande utbetalningar å de båda kreditiv, som enligt regeringsformens § 63 böra årligen anvisas på riksgäldskontoret och vilkas sammanlagda belopp då utgjorde 15,000,000 kronor. Kassareserverna torde dock efter prövning av fullmäktige kunna disponeras jämväl för andra ändamål.

Sedan ovannämnda kreditiv genom beslut av riksdagen år 1914 höjts till 30,000,000 kronor, bemyndigade 1915 års riksdag fullmäktige i riksgäldskontoret att, för höjning av riksgäldskontorets kassareserver till enahanda belopp, genom försäljning av statsobligationer upplåna 15,000,000 kronor, i sammanhang varmed beslöts, att av kassareserverna minst 15,000,000 kronor borde vara placerade i guld och återstoden i regel hållas placerad i lätt förbytterliga utländska valutor.

Bestämmelserna om riksgäldskontorets kassareserver undergingo ånyo ändring år 1918. I skrivelse till bankoutskottet vid sagda års lagtima riksdag framhöllo fullmäktige, dels att till följd av de förhållanden, som skapats av det då pågående världskriget, en placering i utländska valutor ej kunde anses erbjuda den säkerhet och likviditet, som därmed avsetts, dels ock att riksgäldskontorets guldreserv, som fullmäktige på grund av de rådande förhållandena ej ansett sig böra uppbringa till mer än två tredjedelar av det föreskrivna minimibeloppet, icke vid något tillfälle kommit till sådan användning, som av bankoutskottet år 1915 ifrågasatts, d. v. s. för fullgörande av riksgäldskontoret åliggande likvider inom eller utom landet. Fullmäktige uttalade sig med anledning därav för, att större frihet bereddes dem vid placering av kassareserverna. Med bifall till av bankoutskottet i enlighet härmed gjord hemställan beslöt riksdagen, att bestämmelsen om riksgäldskontorets kassareserver skulle erhålla följande lydelse:

’De medel, 30,000,000 kronor, som av fullmäktige i riksgäldskontoret enligt bemyndigande av riksdagen anskaffats för beredande av kassareserver åt riksgäldskontoret, böra vara placerade i guld eller lätt förbytterliga valutor.’

Detta stadgande, som återfinnes i § 17 mom. 2, har kvarstått oförändrat i 1919 och 1920 års reglementen.

Den guldbehållning till bokfört värde av omkring 10 miljoner kronor, som riksgäldskontoret med anledning av 1915 års föreskrift anskaffat, försåldes — efter att hava varit överlåten till riksbanken under en kortare tid över årsskiftet 1917—18 —

ånyo mars 1918 till riksbanken. Någon återförsäljning till riksgäldskontoret har sedermera ej ägt rum.

I utlandet äger riksgäldskontoret ej obetydliga tillgodohavanden, vilka icke äro avsedda att tagas i anspråk för inlösen av riksgäldskontorets obligationer och kuponger, utan få anses såsom en kassareserv. Rörande bokföringen av dessa tillgodohavanden göra revisorerna här nedan i denna berättelse särskilt uttalande.

Penningvärdets oerhörda nedgång under de senaste åren har i förening med den hastigt fortgående utvecklingen av statens ekonomiska verksamhet medfört, att hållandet av en kassareserv till det fastställda beloppet av 30 miljoner kronor enligt revisorernas mening numera knappast kan anses äga någon egenlig betydelse. För att så skulle bliva fallet, erfordrades kassareservernas uppbringande till ett vida högre belopp. En dylik höjning lär emellertid, åtminstone för närvarande, ej kunna ifrågakomma, då statens finansiella ställning är sådan, att några mera betydande belopp ej skulle kunna för detta ändamål disponeras. Härtill kommer svårigheten att efter de av kriget föranledda ekonomiska omvälvningarna, vilkas verkningar torde komma att ännu under lång tid göra sig gällande, finna en fullt betryggande och i övrigt lämplig placering för en kassareserv.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter, föreligger enligt revisorernas uppfattning ej tillräckligt skäl för bibehållande av ovan anförda föreskrift i § 17 mom. 2 av riksgäldskontorets reglemente, utan synes densamma lämpligen kunna utgå.»

Fullmäktige hava i sin ovanberörda skrivelse till riksdagen i anledning av revisorernas uttalande i föreliggande ärende anført: *Fullmäktige.*

»För sin del vilja fullmäktige biträda den mening, som revisorerna uttalat i föreliggande fråga. Det ena av förenämnda båda kreditiv skall av riksgäldskontoret utbetalas vid infallande krig; det andra åter kan enligt Konungens beslut användas till rikets försvar eller andra högst viktiga och angelägna ändamål. Kreditivens respektive kassareservernas uppgift såsom ett led i vårt lands ekonomiska krigsberedskap är numera ej av samma betydelse som förr. Erfarenheten från det senaste världskriget visar tillfyllest, att en väl ordnad ekonomisk försvarsberedskap kräver åtgärder av flera olika slag — såsom anskaffande av förråd av livsmedel, bränsle, råvaror för industrien m. m. — vilka äro av långt större vikt än hållandet av en i värdepapper, fordringar hos in- eller utländska banker eller på annat liknande sätt placerad kassareserv. Vad åter angår de i grundlagen omnämnda 'högst viktiga och angelägna ändamål', för vilka det mindre kreditivet kan tagas i anspråk, och vilka ej avse landets försvar, har sedan längre tid tillbaka ej inträffat, att detta kreditiv använts för dylika ändamål; och även för framtiden torde de syften, för vilka nämnda bestämmelse tillkommit, kunna behörigen tillgodoses utan att en särskild reservfond finnes upplagd hos riksgäldskontoret.

Med åberopande av det anförda få fullmäktige hemställa, att riksdagen ville besluta:

att skyldigheten för riksgäldskontoret att hålla kassareserver å 30 miljoner kronor skall bortfalla, samt

att stadgandet i reglementets § 17 mom. 2 rörande sättet för kassareservernas placering skall utgå.»

Utskottet.

Utskottet anser de skäl för den ifrågavarande ändringen, som av revisorerna anförts och vilka även av fullmäktige upptagits, så bärande, att utskottet för sin del icke tvekar att föreslå vidtagande av den av revisorerna föreslagna åtgärden. Utöver vad redan blivit anført, vill utskottet emellertid erinra därom, att ett upphörande av skyldigheten för riksgäldskontoret att hålla kassareserver å 30 miljoner kronor kan komma att innebära en minskning av riksgäldskontorets lånebehov med samma belopp. Detta måste givetvis under nu rådande, mindre gynnsamma förhållanden på lånemarknaden vara att betrakta såsom en fördel.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må medgiva

a) att skyldigheten för riksgäldskontoret att hålla kassareserver må upphöra, samt

b) att, vid bifall till vad i mom. a) härovan föreslagits, § 17 i riksgäldskontorets reglemente må erhålla följande ändrade lydelse:

»Riksgäldskontorets kontanta tillgångar skola, såvitt och så länge de icke behöva användas för samma verk åliggande utbetalningar, insättas i riksbanken eller placeras i lätt förytterliga valutor.»

3:o.

Revisorerna anföra vidare å sid. 239 och 240 följande:

Ang. nedskrivning av värdet å vissa riksgäldskontorets utländska tillgodohavanden.

»I sin skrivelse nr 96 angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning samt användande av bankens vinst för år 1919 har 1920 års riksdag uttalat den mening, att samtliga vid bokslutet för innevarande år till riksbankens disposition stående medel böra i den utsträckning, som kan finnas vara av behovet påkallad, tagas i anspråk för åstadkommande av en med läget å den utländska valutamarknaden överensstämmande reglering av det bokförda kursvärdet å riksbankens utländska fordringar.

Revisorerna, som med anledning därav i sin berättelse innevarande år rörande granskningen av riksbanken beröra frågan om det bokförda värdet å bankens utländska valutor, hålla före, att konsekvensen fordrar, att en nedskrivning sker jämväl av de av riksgäldskontorets utländska fordringar, vilka ej kunna beräknas inom en nära framtid komma till användning för inlösen i utlandet av riksgäldskontorets förfallna obligationer och kuponger. För närvarande äro samtliga här åsyftade fordringar i riksgäldskontorets räkenskaper bokförda till respektive inköpskurser; och har evalveringen från de utländska myntslagen till svenska kronor skett efter parikurser. Enligt av revisorerna verkställd beräkning skulle en nedskrivning av ifrågavarande fordringar till ett värde, överensstämmande med marknadsläget

den 15 innevarande november, innebära en nedsättning av de bokförda beloppen med omkring 19,271,000 kronor. Den nu ifrågasatta nedskrivningen torde lämpligen verkställas i samband med bokslutet för innevarande år till belopp, som be-
tingas av vid årsskiftet gällande kurser. Ny reglering synes böra därefter ske vid varje bokslut.

Det synes revisorerna ändamålsenligt, att i riksgäldskontorets huvudbok upplägges ett nytt konto, förslagsvis benämnt 'Oreglerade kursdifferenser å behållningar i utlandet'. Å detta kontos debetsida skulle uppföras de belopp, varmed de utländska fordringarna med hänsyn till kurserna nedskrivnas. Till kontots kreditsida synes lämpligen kunna från fonden för statsskuldens amortering överföras den kursvinst, som uppkommit vid reglering av 1914 års dollarslån mot skattkammар-
växlar, förfallna år 1916. Å kreditsidan böra därjämte uppföras beloppet av kurs-
vinsten vid indragningen av valutan för 1919 års dollarslån samt den värdestegring, som kan uppkomma å ifrågavarande utländska fordringar genom framtida uppgång av respektive valutor. Det ifrågasatta kontot torde böra kvarstå i huvudboken, till dess de ekonomiska förhållandena i världen ernått sådan stabilitet, att en definitiv reglering kan äga rum.

Bland riksgäldskontorets förräntade medel återfinnes jämväl en mindre post av Sveriges allmänna hypoteksbanks obligationer av år 1883, bokförda till en kurs av 102.65 procent. Då dessa obligationer ej komma att inlösas över pari, synes en nedskrivning av bokföringsvärdet till obligationernas nominella belopp böra äga rum.»

Fullmäktiges anförande i ärendet är av följande innehåll:

Fullmäktige.

»Ifrågavarande utländska tillgodohavanden äro, såsom revisorerna framhållit, bokförda till respektive inköpskurser; och har evalveringen till svenskt mynt i allmänhet ägt rum efter parikurs. Då riksgäldskontorets placeringar i utlandet, vad angår de mest betydande posterna, hänföra sig till tiden före kriget, äro de bokförda värdena givetvis missvisande. Fullmäktige dela revisorernas uppfattning om önskvärdheten av, att desamma bringas till överensstämmelse med de verkliga värdena. Med anledning härav hava fullmäktige för avsikt att vid förestående bokslut låta verkställa en nedskrivning av vissa riksgäldskontorets utländska tillgodohavanden. Beträffande de belopp, varmed nedskrivningen sker, komma fullmäktige att meddela uppgift i den berättelse rörande riksgäldskontorets förvaltning under år 1920, som fullmäktige hava att avlämna till 1921 års bankoutskott.

Fullmäktige vilja i sammanhang härmed meddela, att en eventuell nedskrivning av riksgäldskontorets utländska behållningar redan tidigare varit föremål för behandling av fullmäktige, ehuru fullmäktige ansett sig, innan några åtgärder vidtoges, böra avvakta en eventuell nedskrivning av riksbankens utländska fordringar. I allt fall är det uppenbart, att en sådan nedskrivning är mindre påkallad hos riksgäldskontoret än hos riksbanken, enär riksgäldskontorets årliga bokslut ej hava samma betydelse och innebörd som riksbankens.

Mot revisorernas hemställan att ett särskilt konto måtte uppläggas för de belopp, med vilka riksgäldskontorets utländska tillgodohavanden vid årsskiftet nedskrivnas, samt att på detta konto vid senare bokslut föras de belopp, varmed samma tillgodohavanden då ökats eller minskats i värde, hava fullmäktige intet att erinra.

Bihäng till riksdagens protokoll 1921. 8 saml. 16 häft. (Nr 20.)

Däremot vilja fullmäktige ifrågasätta, huruvida sagda konto även bör krediteras med de kursvinster, som uppkommit eller uppkomma å de båda lån, vilka riksgäldskontoret senast upptagit i Amerikas Förenta Stater, nämligen 1914 och 1919 års dollarlån. Dessa kursvinster utgöra medel, som erhållits genom av riksgäldskontoret verkställd upplåning, och dylika medel böra enligt hittills tillämpade principer användas för samma ändamål, som avses med upplåningen, eller ock till minskning av upplåningen men däremot icke till täckande av uppkommen förlust å andra riksgäldskontorets transaktioner. Den kursvinst, som uppstod vid likviderandet av 1914 års amerikanska lån, 2,032,095 kronor, har också tillgodoförts fonden för statsskuldens amortering. De kursvinster åter, som uppstått vid indragning av valutan för 1919 års amerikanska lån, hava bokförts å ett särskilt för ändamålet upplagt konto, benämnt »Oreglerade kursdifferenser för 1919 års dollarlån.» Behållningen å detta konto, som för närvarande utgör 7,285,580 kronor, synes lämpligen böra reserveras till täckande av eventuellt uppkommande kursförlust vid sistnämnda låns infriande, vilket skall äga rum senast år 1939. I så fall torde det av revisorerna föreslagna nya kontots benämning ändras till 'Kursförluster å riksgäldskontorets utländska värdepapper och övriga utländska behållningar.'»

Fullmäktige hava vidare i sin berättelse till innevarande års riksdag omförmålt, att här ifrågavarande nedskrivning blivit verkställd efter de grunder, fullmäktige i sin ovan intagna skrivelse angivit. Nedskrivningen har nämligen ägt rum på det sätt, att värdet av riksgäldskontorets tillgodohavanden i riksmark samt vissa värdepapper i franska francs i 1920 års bokslut bokförts efter de åvista-kurser å nämnda två myntslag, som den 31 december 1920 noterades av riksbanken, varefter skillnaden mellan det tidigare bokföringsvärdet och det sålunda uträknade nya bokföringsvärdet per den 31 december 1920 såsom kursförlust uppförts å ett särskilt konto bland tillgångarna. Denna kursförlust uppgick vid nyssnämnda tidpunkt till 19,854,027 kronor 53 öre.

Utskottet.

Av det anförda framgår, att fullmäktige vid uppgörande av 1920 års bokslut, i överensstämmelse med den av revisorerna uttalade meningen, verkställt en nedskrivning av riksgäldskontorets utländska tillgodohavanden. Beträffande själva bokföringssättet hava olika förslag framställts av revisorerna och av fullmäktige. Då utskottet anser det närmast vara en lämplighetsfråga, vilketdera av dessa förslag ur bokföringsteknisk synpunkt är att föredraga, har utskottet icke velat ifrågasätta någon ändring av den utav fullmäktige vidtagna åtgärden, utan endast ansett sig böra vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

4:o.

Revisorerna hava vidare å sid. 240 och 241 gjort vissa uttalanden med anledning därav, att Hultsfred—Västervik—Åtvidaberg—Bersbo järnvägsaktiebolag sedan fyra år tillbaka fullständigt underlåtit att fullgöra betalningsskyldigheten för sina båda statslån men det oaktat använt betydande belopp till förvärfvande av aktier i främmande järnvägsaktiebolag.

Ang. av
Hultsfred—
Västervik—
Åtvidaberg—
Bersbo järn-
vägsaktie-
bolag verk-
ställd teckning
av aktier i
främmande
järnvägs-
aktiebolag.

Fullmäktige hava i anledning härav dels infordrat förklaring från järnvägsaktiebolaget, dels meddelat, att fullmäktige beslutat att låta en representant för riksgäldskontoret med biträde av i järnvägsfrågor sakkunnig person under närmaste tiden på platsen granska järnvägsbolagets förvaltning, samt sedermera till bankoutskottet lämna redogörelse för denna granskning och de åtgärder från fullmäktiges sida, vartill denna samma kunde föranleda.

Beträffande här ifrågavarande ärende kommer utskottet att, om anledning därtill förefinnes, framdeles till riksdagen avgiva särskilt utlåtande, vilket utskottet härigenom velat för riksdagen

anmäla.

5:o.

Revisorerna hava å sid. 107 under erinran, att Kinda kanals aktiebolag sedan flera år icke verkställt någon inbetalning å sitt statslån, uttalat sig för en undersökning, huruvida ej en sådan förhöjning av kanaltaxan skulle kunna komma till stånd, som beredde bolaget möjlighet att efterhand återbetala sin skuld till staten.

Ang. förhöj-
ning av taxan
å Kinda kanal.

Sedan fullmäktige med anledning därav från bolaget infordrat yttrande i frågan, har bolaget i skrivelse den 22 december 1920 anfört följande:

»Såsom statsrevisorerna anmärkt, har bolaget efter tillkomsten av Östra Centralbanans järnvägsaktiebolags järnväg varit ur stånd att fullgöra betalningen av annuiteten å bolagets statslån. Vid koncessionerande av järnvägsanläggningen Linköping—Vimmerby erhöi kanalboglet icke någon som helst kompenstation för det intrång å kanalens trafikområde, som gjordes genom denna järnväg, vilken löper till stor del jämsides med kanalen. Kanalboglet har därför efter järnvägs- trafikens början sett sin egen trafik minskas år från år samt trafikinkomsterna i motsvarande grad reducerade. Kanaldirektionen har icke heller trott sig kunna

genom höjda avgifter erhålla ersättning för de inkomster, som frångått bolaget. En höjning av avgifterna för begagnande av kanalen har kunnat befaras medföra, att trafiken i ännu större omfattning komme att övergå till järnvägen. Efter världskrigets utbrott inträdde någon förändring till förmån för vattentrafiklederna, beroende på ökade omkostnader för järnvägarna. Direktionen begärde och erhöll någon ändring i kanaltaxan år 1915 och under år 1919 beviljades en genomgående förhöjning med ungefär 30 procent. Till följd av ökade omkostnader har kanalbolaget innevarande år begärt att under återstående giltighetstiden för nu gällande taxa få höja avgifterna med 50 procent.

Med hänsyn till konkurrensen från Östra Centralbanan och de nedåtgående konjunkturer, som redan inträtt eller kunna under den näraste tiden motses, har direktionen icke ansett tillrådligt att vidtaga en högre taxeökning, i synnerhet som avgifterna redan överstiga de avgifter, som å närmast jämförliga kanalsträcka utgå för trafik å Göta kanal.»

Fullmäktige.

Med hänsyn till vad kanalbolaget i ovanintagna skrivelse anfört, hölle fullmäktige före, att vidare utredning i fråga om ytterligare förhöjning av kanaltaxan knappast vore erforderlig.

Utskottet.

Såsom revisorernas utredning giver vid handen, häftar kanalbolaget i en betydande förfallen skuld till staten. Utan att ingå på bedömande av frågan, huruvida de av bolaget tillämpade avgifterna böra ytterligare höjas, har utskottet, som förutsätter, att fullmäktige, efter vad i ärendet förekommit, med särskild uppmärksamhet följa ifrågasvarande företag och dess ledning, endast ansett sig böra vad sålunda förekommit för riksdagen

omförmåla.

6:o.

Revisorerna hava vidare å sid. 241—243 anfört följande:

*Ang. samlingsverket
"Främmande grundlagar
m. m."*

»1912 års riksdag uppdrog åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta genom fackkunnig person på svenska språket i en upplaga av 2,000 exemplar utgiva en samling grundlagar, vallagar och parlamentariska arbetsordningar i främmande länder; och bemyndigades fullmäktige att av förslagsanslaget till riksdagskostnader bestrida erforderliga kostnader för ifrågasvarande arbete.

Det av riksdagen sålunda fattade beslutet grundade sig på en utredning, som verkställdes av tre för ändamålet utsedda kommitterade. Enligt dessa kommitterades förslag skulle omförmålda samlingsverk, vilket beräknades komma att omfatta inalles 130 16-sidiga tryckark, utgivas i sju häften. Samlingens utgivande² ansåg kommittén lämpligast böra anförtros åt en av riksgäldsfullmäktige utsedd fackkunnig person, som ensam skulle hava ansvaret för densamma. Denne kunde, om så be-

funnes behövt, utse en fast medarbetare. För verkställande av översättningar skulle utgivaren äga att anlita därför lämpliga personer.

Till fullgörande av ovannämnda uppdrag avslöto fullmäktige den 30 maj 1912 kontrakt med professor C. A. Reuterskiöld angående utgivande av samlingsverket i fråga. I kontraktet bestämdes bland annat, att arbetet borde så drivas, att verket i dess helhet föreläge fullbordat vid början av 1915 års lagtima riksdag.

Sedan professor Reuterskiöld i juli 1916 på anförda skäl blivit entledigad från befattningen som verkets utgivare — dock med skyldighet att ombesörja utgivningen av dess första häfte, innehållande Englands och dess koloniländers författningar — uppdrogo fullmäktige åt filosofie licentiaten V. A. Rinander, vilken förut biträtt professor Reuterskiöld vid arbetet, att övertaga utgivningen av det häfte, som komme att omfatta Tyska rikets, Preussens m. fl. tyska länders författningar. Denna avdelning av verket, betecknad som band V, utkom av trycket under år 1918.

I augusti 1918 avslöto fullmäktige kontrakt med licentiaten Rinander angående utgivningen av band II av arbetet, omfattande Nordamerikas förenta stater och Schweiz. I detta kontrakt stadgades bl. a., att nämnda band borde föreligga i manuskript senast den 31 december 1919. Underhandlingar fördes därjämte under år 1918 såväl med licentiaten Rinander som med professor Reuterskiöld om utgivandet av verkets återstående delar. Anmodad att giva anvisning på någon lämplig person, som kunde åtaga sig sådant uppdrag, förklarade professor Reuterskiöld, att det vore ytterst svårt att finna någon, som vore både villig och kompetent att fortsätta verkets utgivning. Även under år 1919 behandlade fullmäktige frågan om fortsatt utgivning av samlingsverket. Något beslut därom fattades emellertid icke.

I början av innevarande år beviljade fullmäktige licentiaten Rinander anstånd med avlämnandet av manuskriptet till ovannämnda band II intill utgången av år 1920. Under sistlidne september månad anmälde Rinander, att arbetet å bandet fortskridit så långt, att dess tryckning snart kunde påbörjas. Då bandet beräknades komma att omfatta omkring 700 trycksidor, beslöto fullmäktige dess uppdelning i två volymer, den ena omfattande Förenta staterna och den andra Schweiz. Avtal träffades sedermera om tryckning av den första av dessa volymer. Manuskriptet till densamma föreligger i det närmaste färdigt, varemot ett betydande arbete torde återstå för att bringa avdelningen rörande Schweiz i tryckfärdigt skick. Beträffande övriga länder hava i stort sett endast förberedande arbeten blivit utförda.

Såsom av vad nu meddelats framgår, har utgivningen av ifrågavarande samlingsverk blivit mycket fördröjd. Under arbetets fortgång hava såväl professor Reuterskiöld som licentiaten Rinander tid efter annan lämnat redogörelse för orsakerna till verkets försenade utgivande samt anhållit om anstånd med arbetets fullgörande.

Kostnaderna för verket, som av ovan omförmälda kommitté beräknats till 36,500 kronor, uppskattades av licentiaten Rinander år 1916 till 50,500 kronor. Såsom nämnt, beräknades arbetet ursprungligen komma att omfatta 130 tryckta ark om 16 sidor. Den föreliggande femte delen av arbetet innehåller emellertid något över 30 sådana ark; och skulle, därest även de övriga delarnas omfång ökas i samma proportion, hela verket komma att omfatta ej mindre än omkring 210 tryckta ark. Med hänsyn såväl till det ökade omfånget som den efter år 1916

inträffade våldsamma prisstegringen måste kostnaderna för verket givetvis numera uppskattas till ett vida högre belopp än det år 1916 beräknade. För verket har hittills utbetalats sammanlagt i runt tal 27,300 kronor, i vilket belopp ingå omkostnaderna såväl för det utkomna femte bandet som för vissa översättningar och andra förarbeten till följande band. Med nu gällande priser kunna kostnaderna för tryckning av de återstående banden, papper inberäknat, uppskattas till inemot 50,000 kronor, vartill emellertid kommer en säkerligen ej obetydlig ersättning för förekommande tryckning med mindre stilsorter, korrigeringar, häftning m. m. Att beräkna arvodet till utgivaren för det mycket dryga arbete, som resterar, samt övriga återstående kostnader låter sig för närvarande knappast göra. Ehuru sålunda svårigheter möta att noggrannt uppskatta omkostnaderna för verket i dess helhet, är det dock tydligt, att dessa komma att uppgå till ett belopp, mångdubbelt större än det ursprungligen beräknade.

Revisorerna, som haft frågan om samlingsverket och dess fortsatta utgivning under övervägande, hava därvid funnit starka skäl tala för att arbetet å verket tillsvidare uppskjutes. Det främsta av dessa skäl är de ovan antydda dryga kostnaderna för verkets fullständiga utgivande. Att under nuvarande tryckta ekonomiska förhållanden, vilka kräva den största sparsamhet med statens medel, nedlägga betydande belopp på ett arbete av här ifrågavarande art synes revisorerna mindre lämpligt. De av världskriget helt och hållet omskapade politiska förhållandena i en stor del av världen torde för övrigt nödvändiggöra ett uppskov med arbetets fullbordande, till dess författningsfrågorna i såväl en del äldre som nybildade eller under bildning varande stater i Europa vunnit lösning. Härtill kommer vidare, att det synes vara förenat med svårigheter att för närvarande finna en lämplig ledare för det fortsatta arbetet. Med hänsyn till nu angivna omständigheter vilja revisorerna för sin del förorda, att arbetet tills vidare avbrytes och att dess fortsättande, när gynnsammare förhållanden inträtt, göres beroende av särskilt beslut av riksdagen. Utgivandet av den del av verket, som omfattar Nord-amerikas förenta stater, synes dock böra fullföljas.»

*Reservant
inom stats-
revisionen.*

En av revisorerna, herr *Oscar Olsson*, var av skiljaktig mening och uttalade, att han visserligen i likhet med majoriteten ansåge, att utgivningen av ifrågavarande verk ej borde slutföras i överensstämmelse med den ursprungliga planen, men att han funne det i högsta grad olämpligt att avbryta utgivandet även av de handlingar, för vilka de huvudsakliga förarbetena redan undangjorts, nämligen Schweiz, Englands, Nederländernas, Norges, Danmarks och Greklands författningar. Då det måste betraktas såsom ett olämpligt slöseri att låta det föreliggande avsevärda arbetsresultatet alldeles förfaras, borde enligt reservantens mening riksgäldsfullmäktige få i uppdrag att, vad dessa delar beträffar, undersöka om och i vilken utsträckning bearbetningen lämpligen borde slutföras och vidtaga de åtgärder, vartill denna undersökning kunde föranleda.

Med anledning av revisorernas uttalande hava fullmäktige infordrat yttranden i ärendet från professorn C. A. Reuterskiöld och filosofie licentiaten V. Rinander, vilken utredning fullmäktige jämte eget yttrande med skrivelse den 10 februari 1921 överlämnat till utskottet. I berörda skrivelse frambålla fullmäktige bland annat följande:

»Fullmäktige hava infortrat närmare uppgifter om verkställda förarbeten till ännu icke utgivna delar av ifrågavarande samlingsverk och därvid, i likhet med reservanten, funnit, att dessa delvis fortskridit så långt, att ett omedelbart nedläggande av arbetet icke kan av fullmäktige förordas. Däremot torde lämpligen en omläggning av programmet kunna vidtagas i syfte att minska antalet länder, som skola behandlas, och därigenom nedbringa utgivningskostnaderna. Sålunda torde utan olägenheter Greklands, Österrikes, Ungerns, Serbiens, Bulgariens, Turkiets, Italiens, Rumäniens, Spaniens, Portugals, Rysslands, Finlands och Japans grundlagar kunna helt uteslutas. Mindre förarbeten hava visserligen nedlagts på de grekiska grundlagarna, men det torde ej vara skäl att fortsätta dessa.

På fullmäktiges uppdrag har licentiaten V. A. Rinander avlämnat följande plan för seriens utvidgning:

Med ledning av den å riksgäldskontoret den 22 januari hållna överläggningen angående fortsatt utgivning av samlingsverket 'främmande grundlagar m. m.', har jag äran härmed framställa en plan för ifrågavarande verk i begränsad omfattning.

I denna hava upptagits dels de stater, vilkas författningslagar redan utgivits eller äro under utgivning, dels sådana, med undantag för Grekland, för vilka mera ingående förarbeten verkställts, dels slutligen Frankrike och Belgien, vilkas författningar icke torde böra saknas i dylikt svenskt verk av även mera begränsat omfång. Bandens sidoantal har angivits efter beräkningen i den vid verkets ursprungliga planläggning verkställda utredning. Denna beräkning skulle nämligen allenast genom en ingående och tidsödande undersökning kunna av mig närmare kontrolleras. Sidoantalet för Schweiz har emellertid av mig satts femtio sidor högre än i sagda utredning, enär den häröver verkställda bearbetningen upptagit fem kantoner i stället för tre, såsom i den ursprungliga planen avsetts.

Samlingsverket skulle i enlighet härmed lämpligen komma att omfatta sex band i följande ordning:

Band I: England med kolonier (329 sid.);

Band II: Amerikas förenta stater;

Band III: Norge, Danmark och Nederländerna (247 sid.);

Band IV: Schweiz (207 sid.);

Band V: Tyska stater;

Band VI: Frankrike och Belgien (201 sid.).

Av de här upptagna banden är det femte redan utgivet. Fråga om komplettering med nyare tyska grundlagar torde tills vidare få anstå.

Band II kommer att föreligga färdigt under detta år, antagligen till sommaren. Arbetet därmed har fortskridit så långt, att ett inhiberande av utgivningen icke kan vara lämpligt.

Band III torde vara ägnat att tilldraga sig det största intresset inom riksdagskretsar. Då förarbetena även för detta band kommit så pass långt, att vissa partier redan blivit uppsatta, vilja fullmäktige förorda dess utgivning. Skulle det visa sig, att Nederländerna komme att kräva ett vidlyftigare kompletterande arbete än vad man nu har anledning förmoda, torde detta land kunna helt uteslutas.

De hittills utbetalda kostnaderna för ifrågavarande samlingsverk hava uppgått till omkring 30,000 kronor. Läggas härtill återstående kostnader för utarbetande av bandet rörande Nordamerikas förenta stater och dess tryckning m. m.,

tillhoppa cirka 11,000 kronor, är man uppe i en utgiftssumma av cirka 41,000 kronor. Kostnaderna för band III, som skulle utkomma under år 1923, torde kunna begränsas till 15,000 kronor, även om honoraret för utgivaren höjes, vilket synes vara ofrånkomligt.

Då vidlyftiga förarbeten verkställes för band I och IV torde det finnas goda skäl för utgivning även av dessa. I en serie av här ifrågavarande art böra de romanska länderna icke helt saknas, varför band VI borde tagas med. Fullmäktige vilja emellertid icke nu avlämna något förslag beträffande dessa tre band, utan anse lämpligast, att förarbetena å desamma tills vidare avbrytas och att fullmäktige om ett eller annat år inkomma med ny framställning och slutligt förslag.

Fullmäktige få sålunda för närvarande inskränka sig till att hemställa om bemyndigande att efter den en gång fastställda planen utgiva även band III av ifrågavarande samlingsverk, omfattande Danmark, Norge och Nederländerna.»

Utskottet.

Utskottet anser den av fullmäktige föreslagna planen för här ifrågavarande arbetes fortsättande ändamålsenlig och har icke haft något att erinra mot densamma. Under sådana förhållanden och då fullmäktige redan tidigare erhållit uppdrag att utgiva detta samlingsverk, har utskottet icke ansett erforderligt, att något särskilt bemyndigande meddelas av riksdagen i fråga om utgivande av den nu föreslagna delen av berörda arbete. Däremot anser utskottet, att ett ytterligare fullföljande av arbetet bör underställas riksdagens prövning.

Vad sålunda i ärendet förekommit har utskottet ansett sig böra för riksdagen

omförmåla.

7:o.

Revisorerna anföra vidare å sid. 244:

Ang. kostnaderna för vissa ändrings- och inredningsarbeten i riksdagsbiblioteket.

»Revisorerna hava avlagt besök i riksdagsbiblioteket, vilket enligt beslut vid 1918 års lagtima riksdag utvidgats till centralt förvaltningsbibliotek.

Enligt den till grund för beslutet om bibliotekets utvidgning liggande propositionen nr 314 vid nämnda riksdag beräknades kostnaderna för inredning av biblioteks- och magasinslokaler till omkring 21.000 kronor. Ett av särskilda sakkunniga utarbetat förslag till bibliotekets utvidgning låg till grund för denna kostnadsberäkning, omräknad med hänsyn till penningvärdets fall.

Revisorerna hava vid granskning av riksgäldskontorets räkenskaper funnit, att de verkliga kostnaderna för dessa byggnads- och inredningsarbeten uppgått till 119,775 kronor 81 öre, varjämte utgifterna för inventarier till biblioteket belöpt sig till 27,593 kronor 40 öre, så att kostnaden i dess helhet uppgått till 147,369 kronor 21 öre.

Ett flerfaldigt överskridande av den beräknade kostnaden har alltså ägt rum. I vilken utsträckning härtill medverkat, att den från början avsedda anordningen utvidgats, har ej kunnat utrönas. Det har emellertid förefallit beaktansvärt, att arbetet icke föregåtts av en i detalj uppgjord plan och kostnadsberäkning, som kunnat läggas till grund för infordrande av anbud. Vid dylik behandling av ärendet torde överskridandet hava kunnat inskränkas eller i varje fall frågan med hänsyn till det helt förändrade kostnadsläget änyo bragts under riksdagens prövning.»

Fullmäktige hava i ärendet anført:

Fullmäktige.

»För beredande av lokaler åt det centrala förvaltningsbiblioteket hade i proposition nr 314 till 1918 års riksdag framlagts följande två alternativ:

1) Justitieombudsmansexpeditionens lokal och riksdagsbibliotekets samtliga lokaler med undantag av större delen av dess bokmagasin, som skulle utbytas mot under andra kammarens plenisal liggande magasinslägenheter;

2) Riksdagsbibliotekets samtliga lokaler samt magasinslägenheterna under andra kammarens plenisal, varvid expeditionen skulle förläggas till en av bibliotekets läsesalar och det gamla bokmagasinet inredas till läsesalar samt till rum för biblioteksstyrelsen och arbetsrum.

Riksdagen beslöt i enlighet med alternativ 2 och uppdrog åt fullmäktige i riksgäldskontoret att inreda lokalerna i huvudsaklig överensstämmelse härmed. I motiveringen hade uttalats önskvärdheten av att i bibliotekets lokaler *tills vidare* skulle kunna upplåtas plats åt ett tillfälligt utskott. Då det emellertid visade sig, att lokal kunde beredas åt detta utskott på annat håll, fick biblioteket, när ombyggnaden blivit verkställd, taga hela sin lokal i besittning.

För ombyggnad och inredning hade någon plan jämte kostnadsberäkningar ej uppgjorts. I den kungl. propositionen anföres en summa på 20,000 kronor, till vilken siffra man kommit på grundvalen av tidigare beräkningar. Dessa synas dock egentligen avsett den gamla järnkonstruktionens nedtagning, nyuppsättning och komplettering samt diverse påbättringar.

När fullmäktige härefter skulle fullgöra sitt uppdrag, befanns emellertid, att vid omdaning av det gamla bokmagasinet till läsesalar och arbetsrum genomgripande förändringar vore nödvändiga. Sedan den fasta järnkonstruktionen med samtliga mellanbottnar och trappor borttagits, måste vissa muröppningar igensättas och andra återupptagas i och för en tillfredsställande kommunikation emellan de olika lokalerna, särskilt vad beträffar de nya läsesalarna i deras anslutning till de förutvarande. Golven, som i magasinerna lågo i lägre nivå än rummen för övrigt, höjdes och omlades helt med cement, värmeledningarna omlades delvis och ett galleri anbringades i det nuvarande tidskriftsrummet, för att detsamma på biblioteksmässigt sätt skulle kunna utnyttjas. Vid expeditionens omläggning befanns vidare erforderligt att göra nya dörröppningar såväl intill de angränsande arbetsrummen som till tambur och vaktrum, vilka båda senare delvis förändrades för att lämna direkt ingång till expeditionen. Därvid omlades också vissa toaletterum. De nya bokmagasinen under andra kammarens plenisal sattes i förbindelse med den övriga bibliotekslokalen genom den mellanliggande murens genombrytning, vilken passage dock till böckernas skydd ansågs böra avstängas medelst järndörr.

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 8 saml. 16 häft. (Nr 20.)

Nämnda magasin övertogs av biblioteket i ett skick, som krävde fullständig omdaning. Den gamla träinredningen utrevs, nya väggar uppsattes mot justitieombudsmansexpeditionens och tryckeriexpeditionens lokaler och alla våningarna renoverades. Dessutom var en ny och tillfredsställande belysningsanordning av nöden liksom även en transporthiss för böcker de olika våningarna emellan. De nya lokalerna krävde fullständig ommålning, vilket även visade sig nödvändigt för biblioteket i dess helhet, så mycket mer som reparations- och ändringsarbeten flerstädes måste vidtagas. Den gamla järnkonstruktionen räckte endast delvis till att fylla de nya lokalernas hyllutrymmen. För komplettering användes träinredning. Dylik komplettering vidtogs även i de nya läsesalarna och arbetsrummen, för vilka dessutom nödiga möbler anskaffades. Ävenledes inlades i det nya biblioteket behövliga ringleddningar samt lokaltelefon.

Före utförande av förenämnda olika arbeten hade anbud infordrats från skilda firmor, i den mån så ansetts möjligt och erforderligt. Beträffande den största posten eller 47,778 kronor 95 öre för av byggmästare P. Sällström utförda ombyggnadsarbeten vilja fullmäktige anmärka, att anbud ej infordrats, då detta på grund av arbetets art ej ansetts lämpligt. Såsom i liknande fall förut under åratal skett, hade Sällström lämnats i uppdrag att utföra arbetet mot erhållande av ersättning för de utlagda kostnaderna jämte den procent därå, som i dylika fall gemenligen utginge.

Så snart biblioteksstyrelse tillsatts, hade samarbete med denna från fullmäktiges sida ägt rum.

Av vad ovan anförts finna fullmäktige framgå, att, även om arbetets utförande föregåtts av en genom fullmäktiges försorg utarbetad detaljerad plan och kostnadsberäkning, några besparingar därigenom knappast kunnat vinnas.»

Utskottet.

Även utskottet har icke kunnat undgå att finna de kostnader, som nedlagts på här ifrågakande arbeten, anmärkningsvärt höga. Det synes därför, som om nödig sparsamhet icke blivit i förevarande fall iakttagen.

Vad sålunda i ärendet förekommit har utskottet velat för riksdagen

omförmåla.

8:o.

Slutligen anföra revisorerna å sid. 244—245 följande:

*Ang. vissa
arvoden åt
riksdags-
bibliotekarien
och övervakt-
mästaren i
riksdagshuset.*

»I samband med förut omförmålda beslut om utvidgning av riksdagens bibliotek till ett centralt förvaltningsbibliotek uppdrog riksdagen år 1918 åt fullmäktige i riksgäldskontoret att föranstalta om beredande åt biblioteket av lokal i riksdagshuset. Arbetet med bibliotekets lokala omdaning sattes av fullmäktige omedelbart i verket; och uppdrogs därvid åt riksdagsbibliotekarien, doktor V. Gödel att utöva närmaste tillsyn och kontroll över arbetets gång. För detta uppdrag anlätade Gödel biträde av övervaktmästaren vid riksdagens hus L. Mårtensson.

I skrivelse till fullmäktige av den 9 mars 1920 anmälde Gödel, att uppdraget blivit slutfört, samt hemställde, med förmälan bland annat, att för arbetet krävts en mycket dryg tid utöver den, som i tjänsten kunnat därför användas, om lämplig

gratifikation åt såväl sig själv som Mårtensson. Efter det till protokollet antecknats, att Gödel enligt uppgift för uppdragets fullgörande använt en del av sin semester, beslöto fullmäktige den 18 i samma månad att såsom ersättning för ifrågavarande arbete tillerkänna Gödel 800 kronor och Mårtensson 500 kronor. En av fullmäktige, herr Kobb, förklarade, att enligt hans uppfattning det arbete, som utförts av Gödel, fallit inom området för dennes ordinarie befattning i riksdagens tjänst, och att Gödel på grund därav ej vore berättigad till särskilt arvode för detsamma.

Revisorerna, som tagit förenämnda ärende under omprövning, anse i likhet med herr Kobb, att det av Gödel utförda arbetet varit av sådan art, att särskild ersättning därför ej bort tilldelas honom. Arbetet i fråga bestod huvudsakligen i planläggning för inredningen av den nya, under andra kammarens plenisal belägna lokal, som ställdes till bibliotekets disposition, infordrande och granskning av anbud å uppsättande av hyllor därstädes samt övervakande att inredningsarbetet verkställdes på ett ändamålsenligt sätt.

Då bibliotekets bokförråd ständigt växer genom årliga nyförvärv, är det helt naturligt, att även förändringar eller utvidgning av de lokaler, varest boksamlingarna förvaras, ävensom ändringsarbeten i fråga om lokalernas inredning tid efter annan måste förekomma. Att leda och övervaka dylika arbeten måste anses ingå i bibliotekariens ordinarie tjänsteåligganden. Vid bedömande av frågan, huruvida särskild ersättning bort tillerkännas Gödel för det nu utförda arbetet, bör även hänsyn tagas därtill, att hans avlöningsförmåner i anledning av bibliotekets omorganisation blivit avsevärt höjda. — Äv vad fullmäktiges protokoll innehålla i detta ärende framgår, att ifrågavarande arbete dels utförts under det Gödel åtnjutit semester, dels ock å annan tid än hans ordinarie tjänstgöringstid. Med anledning härav vilja revisorerna erinra, att bibliotekariens rätt till semester ej är ovillkorlig och att han liksom de statens tjänstemän, för vilka viss daglig arbetstid är stadgad, är skyldig att utan särskild gottgörelse arbeta på övertid, om göromålen det fordra.

Vad beträffar den särskilda gottgörelse, som av fullmäktige beviljats Mårtensson, synas giltiga skäl ej heller kunna åberopas till stöd för deras beslut därutinnan. Revisorerna hålla före, att, ehuru något uttryckligt stadgande därom ej meddelats, den vid riksdagens hus anställda övervaktmästaren på grund av sin tjänst är skyldig att vid *alla* arbeten, som avse förändringar av riksdagshusets lokaler eller deras inredning, lämna vederbörande det biträde, som av honom påkallas.»

Mot detta revisorernas uttalande har reservation anmälts av herr *Oscar Olsson*, vilken anfört följande:

»Statsrevisorernas uppfattning, att ordinarie tjänstemän och vaktmästare ej äro berättigade till gratifikationer eller extra arvoden för arbete, som tillhör deras tjänsteåligganden, liksom att sådan extra ersättning i allmänhet ej bör beviljas, delar jag fullständigt.

I föreliggande fall torde emellertid de av riksgäldskontoret beslutade gratifikationerna inte kunna sägas vara oförenliga med den här hävdade allmänna uppfattningen utan äro säkerligen väl motiverade.

Som av intyg från av riksgäldskontoret annars anlita arkitekt framgår, kan riksdagsbibliotekariens befattning med här ifrågavarande arbete inte anses tillhöra hans tjänsteåligganden. Kostnaderna för riksdagsbibliotekets omändring och inred-

ning 1918—1919 uppgingo till 147,369 kronor 21 öre, varav 98,502 kronor 36 öre komma på ombyggnadsarbetet, 48,866 kronor 85 öre på inredning och möblering m. m. (enligt uppgift från riksgäldsfullmäktige). I motsats till vad fallet är med andra även betydligt mindre ombyggnader i riksdagshuset har intet arkitektarvode för ritningar utgått till här ifrågavarande arbete. Otvivelaktigt ha riksgäldsfullmäktige genom anlitande av riksdagsbibliotekarien till detta utanför hans egentliga tjänsteåligganden fallande arbete, för vars utförande han använt en del av sin semester, gjort besparingar till ett belopp, betydligt överstigande den riksdagsbibliotekarien tilldelade gratifikationen på 800 kronor. Om riksgäldsfullmäktige finge anmärkning för sitt tillvägagångssätt i detta fall, bleve följden antagligen, att de för framtiden inte gärna kunde anlita tjänstemän för arbete, liggande utanför dessas tjänsteåligganden, även när genom ett sådant förfaringssätt avsevärda besparingar skulle göras.

Mot gratifikationen till övervaktmästaren för biträde vid arbetets planläggande och utförande av ritningar och beräkningar bör anmärkning så mycket mindre kunna göras, som han, innan han åtog sig detta arbete, förklarat sig inte kunna utföra det på sin ordinarie arbetstid mellan kl. 7 f. m. och kl. 6 e. m., emedan hela dagen fullt toges i anspråk av det övervakningsarbete, som ålåg honom i hans egenskap av övervaktmästare. Sedan riksdagsbibliotekarien enligt medgivande av förste deputeraden i riksgäldskontoret anställt honom som sin medhjälpare, var det således helt naturligt, att övervaktmästaren ansåg sig ha skäl för sin uppfattning, att han skulle få särskild ersättning för den tid, han utöver sin ordinarie 11-timmars tjänstgöringstid om dagen måste offra på utförandet av dessa beräkningar och mätningar, vilken extra arbetstid av honom uppgivits till 158 kvälls- och nattimmars.

På grund av vad jag här anfört, anser jag således att statsrevisorerna ej haft tillräckliga skäl för sin anmärkning mot riksgäldskontorets utdelning av här ifrågavarande gratifikationer.»

Fullmäktige.

Med anledning av revisorernas uttalande hava fullmäktige anfört följande:

»Det arbete, varför ifrågavarande särskilda ersättningar beviljats, ha i huvudsak utgjorts av:

1. Uppgörande av detaljerad plan för lokalens ombyggnad och inredning, innefattande förslag till rummens inbördes läge, borttagande av vissa och anbringande av andra mellanväggar, gallerbottnar, vägg- och dörröppningar samt höjning av golven i de gamla bokmagasinen, allt under noggrann hänsyn till att genom minsta möjliga rubbning av rör- och värmeledningar undvika onödiga kostnader; 2. Undersökning och uppmätning av järn-, trä- och hyllinredningen i de gamla magasinen i och för dess möjliga användning i de nya lokalerna; 3. Utarbetande av ritningar och förslag till hyll- och möbelinredning för de nya lokalerna, inforande av kostnadsförslag samt granskning av dessa; 4. Detaljuppmätning i och för bokhyllornas placering i de nya bokmagasinen, den gamla järninredningens avmätning och sammansättning, därvid, på grund av det nya magasinets variation i höjd och bredd, noggrann mätning måste företagas med varje särskild ståndare; 5. Övervakande och kontroll av övrigt arbete: murning, snickeri, inledning av elektrisk hiss, ringledningar och telefon samt målning.

Även om det måste anses hava ålegat Gödel i egenskap av bibliotekets chef att leda och övervaka ifrågavarande ändrings- och inredningsarbeten samt Mårtensson såsom övervaktmästare i riksdagshuset varit skyldig att utöva viss tillsyn över arbetenas utförande, synes det dock fullmäktige, att det ej å tjänstens vägnar ålegat dessa befattningshavare att utföra särskilt de detaljarbeten, som ovan äro angivna, och för vilka i liknande fall sakkunnig person plägar anlitas. Vid sådant förhållande och då Gödel för arbetet i väsentlig utsträckning använt såväl övertid som en del av sin semester, samt Mårtensson, för vilken någon bestämd tjänstgöringstid ej är fastställd, enligt egen uppgift i huvudsak utfört sitt arbete dels före kl. 7 på morgonen, dels ock efter kl. sex på aftonen, hava fullmäktige ansett skäligt att härför tilldela såväl Gödel som Mårtensson särskild gottgörelse.»

Utskottet, som är av den mening, att gratifikationer av här förevarande slag icke böra ifrågakomma, har ansett sig böra vad i ärendet förekommit för riksdagen

Utskottet.

omförmäla.

9:o.

Enligt gällande reglementen för riksbanken och riksgäldskontoret äga fullmäktige i dessa båda verk att gemensamt bland annat vidtaga de åtgärder, som erfordras för utförande av riksdagens beslut i fråga om nya byggnader för riksdagen m. m. och riksbanken, allt i överensstämmelse med de närmare föreskrifter, som i särskilda skrivelser av den 11 och 12 maj 1888 och den 6 april 1906 blivt av riksdagen meddelade.

Ang. åtgärder
i fråga om
riksbyggnaderna på
Helgeands-
holmen.

Gemensamt sammanträde mellan bemälda fullmäktige för utförande av ifrågavarande uppdrag har, enligt vad för utskottet anmälts, ägt rum under den tid, utskottets granskning omfattat, därvid behandlats frågan om viss ändrad konstruktion av den beslutade bron över stora Norrström, vilket utskottet härmed får för riksdagen

anmäla.

10:o.

Vad i revisorernas berättelse om granskningen av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning eljest blivt anført, har utskottet funnit icke vara av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande; och har utskottet funnit vad vid läsningen av fullmäktiges protokoll förekommit ej böra föranleda någon ytterligare anmälan eller hemställan.

Ang. revisions-
berättelsen
m. m.

11:o.

Ang. ansvars-
frihet för riks-
gäldskontorets
styrelse.

I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktion vill utskottet slutligen meddela, att med avseende på riksgäldskontorets ställning och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran utöver vad härovan förekommit, samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att fullmäktige i riksgäldskontoret må tillerkännas ansvarsfrihet, dels för den av riksdagens år 1920 församlade revisorer granskade förvaltningen av riksgäldskontoret under år 1919, dels ock för alla beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1920 till och med den 9 januari innevarande år.

Stockholm den 8 mars 1921.

På bankoutskottets vägnar:

EMIL KRISTENSSON.

Reservation

vid punkt 1:o) (ang. placeringen av riksgäldskontorets kontanta medel) av herrar Öhngren, Wigforss och Bäcklund.

Herr Kristensson har begärt få antecknat, att han icke deltagit i behandlingen av det under punkt 7:o) här ovan omförmälda ärende.